

Соколёнок



5/2018

сентябрь-октябрь

Лачын

0+

ДАГЫСТАН РЕСПУБЛИКАЙН КЬОНИ ВУЗЕЕ СА ЙАИХХЪЕ КЪЕККАН УШАХАРШЫН ЖУРНАЛ



Энже хүрүнбышыс



Пештеехъа адхъу меега,
Осышке кут`бы хъадакІва.
Чике кут`бы хъадкІу мее,
Хайбы къуІмаI адакІва.

КъоІв дена авхвее биссий,
Охъанас чише ниссе.
Биссий дена авхвее къоІв,
Чина ватан воохъе къов.



Ухъийхъан ааI мее ваікъаI,
Авудун ок`бы клёкъаI.
Одхъанан кар клёкъаIваI,
Чише идяйцЕ лаікъаI.

Югба чишеле кІатейсхъа
ВуІхъдаI къукъаар алишщес.
Са къукъ гъавъу къутІоокІал,
Шавааний ооІдхаIс чин сес?



Гадеэ обхъан мее къарпыз,
Чилхъа гуІвхуIна быз-быз.
Сайыб быз-быз ацЛабкЫн,
Къарпыз мее хъыхъа маа пыз.

ВачІе

ВачІе, вачІе, ай вачІе,
Нишиынса гъу йидж гечІе?
Гіал хайтда аахъы гъоІгъе,
Сили ыІхдийхыI кІоІгъе.

Фаррух Мусайн 90 сен.

Мани жадыс

Чамрайн аххъы ялбы, кIейдхъуйнний зулмат,
Хочейныд хъигъевчIес гъидяъа джуIръаIт,
Гъашде мее зас йикГел водун ман ыIбраIт,
Мани хаIмде вобий бейкара гъава.

Зы суval`ний сюру ухийхъан гъаъа,
ДютдякIыс дем гъооле, гагъ тIетГбы саъа,
ХааI гидгъыл йылдырым хатIбы цыцIаъа,
Мани хаIмде вобий бейкара гъава.

ЭкIда агъылеехъа зы сюру адхъу,
ХаIбы саал-хъаал къаджы, заке чарх хъидхъу,
МичIахвале къел-хыл` зазаал` алидхъу,
Мани хаIмде вобий бейкара гъава.

МаIхуIд гъарай гъааъа сугъоцу тIуфан,
Са ыхъа кIядкIыний дяккуи шафран,
ХъаIбкыIн гъоогIа гибгъыл са бала джейран,
Мани хаIмде вобий бейкара гъава.

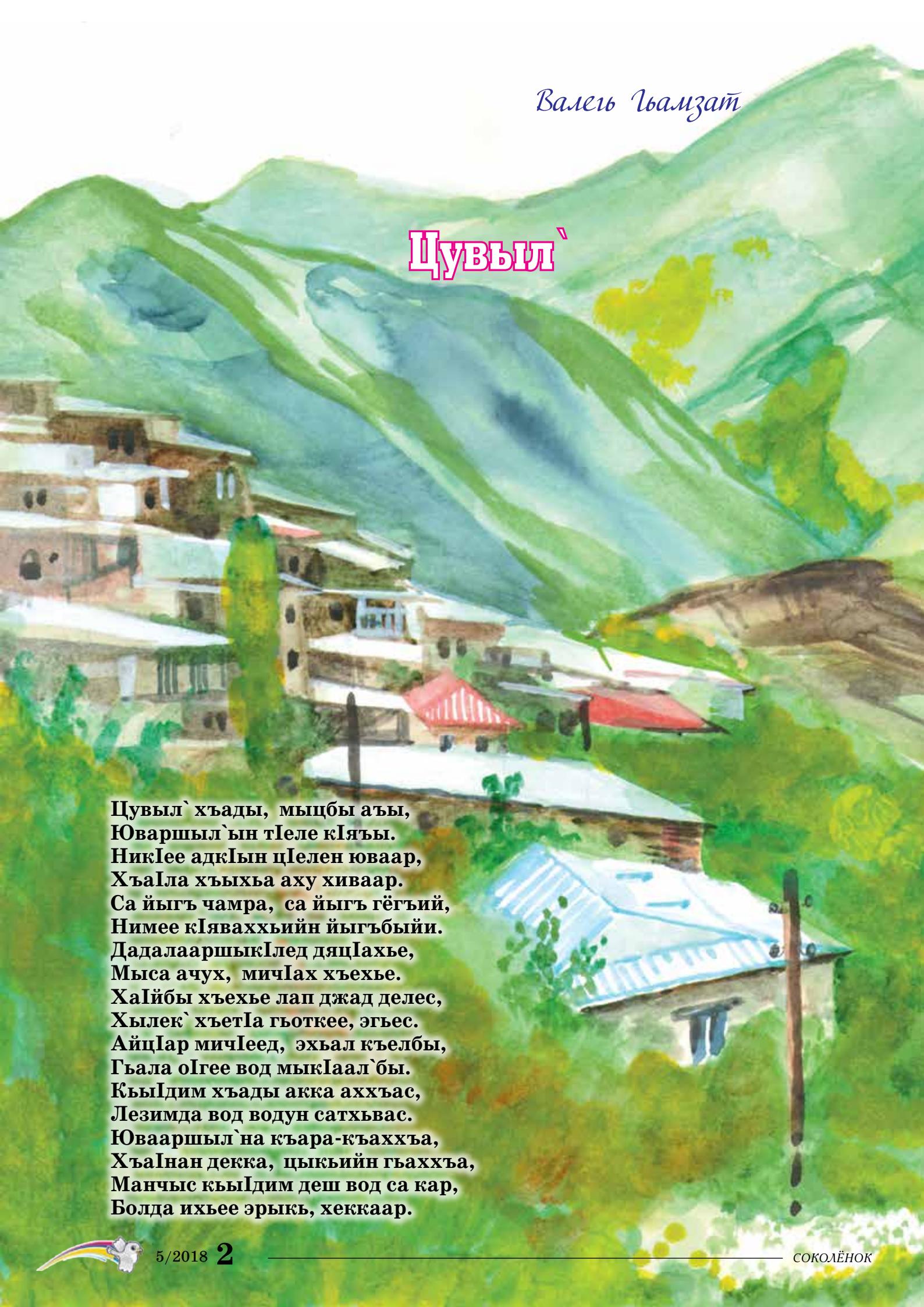
МичIеед хаIв саакитхъайн, гёгъий эгъеккы,
ИчIу чадыреехъа лигайн шын гиккы,
ХаIмдийн шен къиямат залий аликкы,
Мани хаIмде вобий бейкара гъава.

Муса – чобан, джунбы – гъайын сувабы,
Вардеш дешын гиккас улеенче нагъбы,
Аллагъее гъивадже, хъадее баляабы,
Мани хаIмде вобий бейкара гъава.



Валеъ Җамзат

Цувыл`



Цувыл` хъады, мыщбы аъы,
Юваршыл`ын тIеле кIяты.
НикIеэ адкIын целен юваар,
Хъайлa хъыхъа аху хиваар.
Са йыгъ чамра, са йыгъ гёгъий,
Нимее кIяваахъийн йыгъыйи.
ДадалааршыкIед дяцIахъе,
Мыса ачух, мичIах хъехъе.
ХайлбIы хъехъе лап джад делес,
Хылек` хъетIа гъоткее, эгъес.
АйцIар мичIеед, эхъал къелбIы,
Гъала оIгее вод мыкIаал`бы.
КъыIдим хъады акка аххъас,
Лезимда вод водун сатхъас.
Ювааршыл`на къара-къаххъа,
Хъайлан декка, цыкъийн гъаххъа,
Манчыс къыIдим деш вод са кар,
Болда ихъее эрыкъ, хеккаар.





(Маңний)

Зы сувабышылхъа
гъайшде геер гъайклан.
Тикни сиртбышыле
дегье деш хъайлъайн.
Гъайни джигайхъа зы
ыхъа вор гъайран.
Къидяатла маңнийбы,
нимеехъеед ойлан.

Йишди сувабышыл`
клонар илийкап.
Иют саъа ыңгыйкар
тіетбышыл` тіотлаар.
Гъарни балахыке
са сиоп джад гъеъээ,
Идяхва инсанни
джанеевъад ықлар.

Кокбы юваршыке
даихаң джураъас.
Няхъа къавкее гъу шиті,
аквеекъа меб аайс.
Сувабы йишда ед`
шынаб чин дихбы.
Няхъа абкыннее, меб
чилхъава сааъас.



«Вискас»

ХХ асырын 90-ъесын сен-бы йишиди гъолкууматни кылхъа геед йылкъада хъады. Манке хайдын са олка, джурайни республикаЯбышылхъа дагылмышхъа. Гыргынанкъай мысваала, мыклаала, даңъий – драма айиккы. Къабни душманааршыке достар вухъа. Анджах, душманыке дост мысаджар ээхъена деш. Са хабарыхъа кыры гяххъе:

«Цывул`ний. Районеекъа геебна мысваала айибхъуна вахт вухъа. Хойихъад, чейихъад, шакарыхъад хъигъина магазинбышее учаратбыний илөйзар. Манбы алишесди мее талонбыний гъар хизаныс, инсанааршыс сикты гъеле. Мана касибийваала гъаагуна, амма дарс шы манчикен илдяяттуйн. Са йыгъыл` районеекъа пайыс, кумагыс шавукеме, ненчеме малака гяцтыйн камаз машинен хъадайле. Районни чактынбыше ман, инсанааршыни улектле къаджессе, мағькамда дюгуляя. Манчыни текарбышыке ахуйн джыгъырбыд темизяя. Эхъа хъехъени вахтал` раонни ташкилатбышын чактынбы идареекъа савъу, хъадыйн пайыс кар нахудий битталаъас мыслагъайт къоодже. Са ташкилатни хаарункъвее эйгье: «Дора шы са мыслагъайт гъаа-ъас. Хъоотталаас гыргыни хивааршын чактын къуллухчесе. Къийхъа, хъыцыхъ бирдан шалхъа джураб хъымайледжын. Битталаъас манбы йишиди алре къуллыхбышыс сикты. Хаарни къуллухулонкъус хаидда, кыл`ни къуллухулонкъус кылда. Эввел-ахыр ман хъадыйн кар гыргыни районни инсанааршыс къайхъарас деш». Ман джураббы

иджласеекъа сабыйнбышыс маіхуд хошда хъады, гапаар гъаъа гибгъыл. Къойдъесди йыгъыл` районни са искалатеекъа сааъа къуллухчеер. Гынбышыс хъобтүлна ва санахъа къабылявъйни мыслагъайтна метлеб йишионааъа. Мана хабар къавхъу мее, гишодкүнний къуллухчеершын акъвабы вард хъинне ачмышхъе. Анджах гынбышыктле эйгье: «Иляке, санкъуктле шы къийна гъаъийн кар мацтамехъеджын. Шы шос банкабы къайиккас. Манбы вушди хивни къуллухчеершини алре хъеъэ». Къабылявъйни мыслагъайтбышыка гынбыше иш къоодже. Гъаарункъусахъа къуллухус сиктыйна ешукт хъооле. Манчини ад уфтанын ингилис мизеква ооъад «Whiskas» одкүнний къутебийй (гъолхъабийй). Саъатни алре быкырын камазын машын биталаъы адкынний. Искалатеенче ешукт-ешуктана къуллухчеер, нуктарбы хъинне, хъигъеебчы авайтлан. Гынбыше увгъийн хъинне, «Whiskas» къутебы битталаъа джони алре. Эхъалийсын хораг хъойхъарна вахтний. Гыргыни хиваршыни къуллухчеершыни хаани бухарабышыле пырсыкъ бөгъмышашан хъиннен эвайи кумайи алхъаал. Ман эва быкырни хивылхъа джад еймишхъа. Йыгъ алре адчы, ман эва хорагбы хъойхъарни вахтал`, къуллухчеершыни хайбышнеенче хъайлений.

Алреенче са-къойде ул`джуим ойтмишехъи. Бирданхъессе джад районни къуллухчеершин, джони хизанбышын хасиятбы бадалехъе гидгъыл. Гынбышыс хуваабышын, биссершын гъаракатбы ачмыш-



хъа : гагъана азгъунхъана, гагъана инсанааршыхъа ацЛайкІван гиргъыл', гагъанкъвее хынтІаршыка чырмакбы алаять гиргъыл', гагъана кіатІеершихъар хъигъына, гагъана къойбышыхъар хъигъына къадайхъван гиргъыл'. Хивааршее палгъатун гидхъу. Йыгъыс бол'ницеехъа писди диагнозыка са къуллучий къаляты. Манбышыке анализбы аляатІу, чырываала ваацДавхъесди мее, чЛакІни лабараториебышеехъа

оІтираъы. Сабара вахтале манчеджаваб хъады: « DS: Къуллухчеерше хуваабышыний, биссершин хорагуд халтда одхъун, манчыхъа гора манбышыс гъайванааршын хасиятбы ыхъа». Манчыле хъийгъа ацАхъа, гъуджоо карий « Whiskas ».

Дарс ыхъа, манчыле хъийгъа, районни къуллухчеерше джайламайтыле дюгүленда къутебышеедын кар ойхъан деш.



Хъалхъалс мешат гымаңа

(Йизди маIъайллим достааршыс)

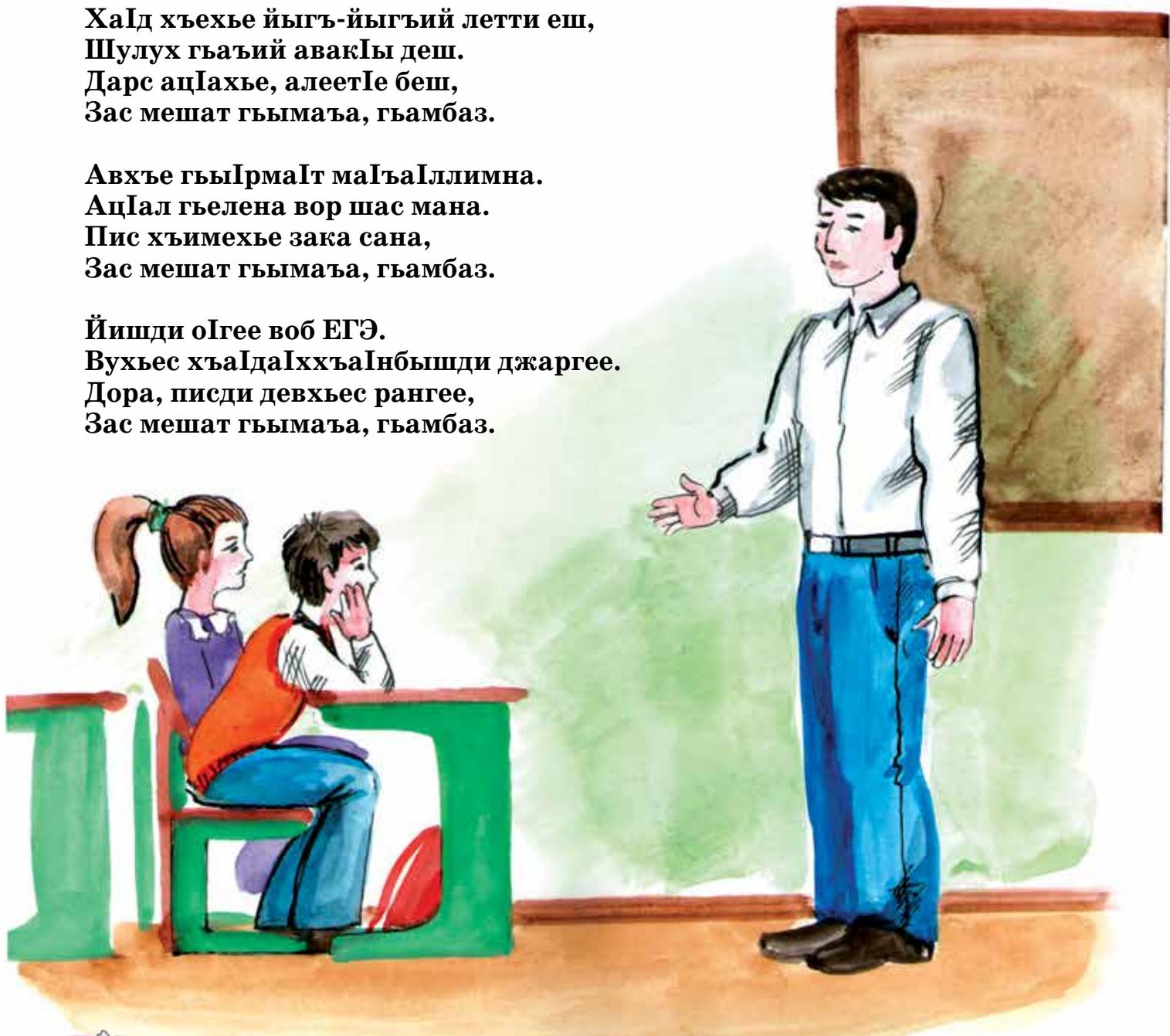
Зы хъары ворна дарс хъайдхъалс,
Зас мешат гымаңа, гъамбаз.
Гихъасын акъвееъад адхъас,
Зас мешат гымаңа, гъамбаз.

Хъимехъе гыняхъа, гъехъа,
АлеетІе китаб хылехъа.
Кыры гъеле вассе захъа,
Зас мешат гымаңа, гъамбаз.

Хайд хъехъе йыгъ-йыгъий летти еш,
Шулух гъаъий авакЫ деш.
Дарс ацлахъе, алеетІе беш,
Зас мешат гымаңа, гъамбаз.

Авхъе гылмаІт маIъайллимна.
Ацал гъелена вор шас мана.
Пис хъимехъе зака сана,
Зас мешат гымаңа, гъамбаз.

Йиши оIгее воб ЕГЭ.
Вухъес хъайдайхъайбышди джаргее.
Дора, писди девхъес рангее,
Зас мешат гымаңа, гъамбаз.



Ихрекна дерә

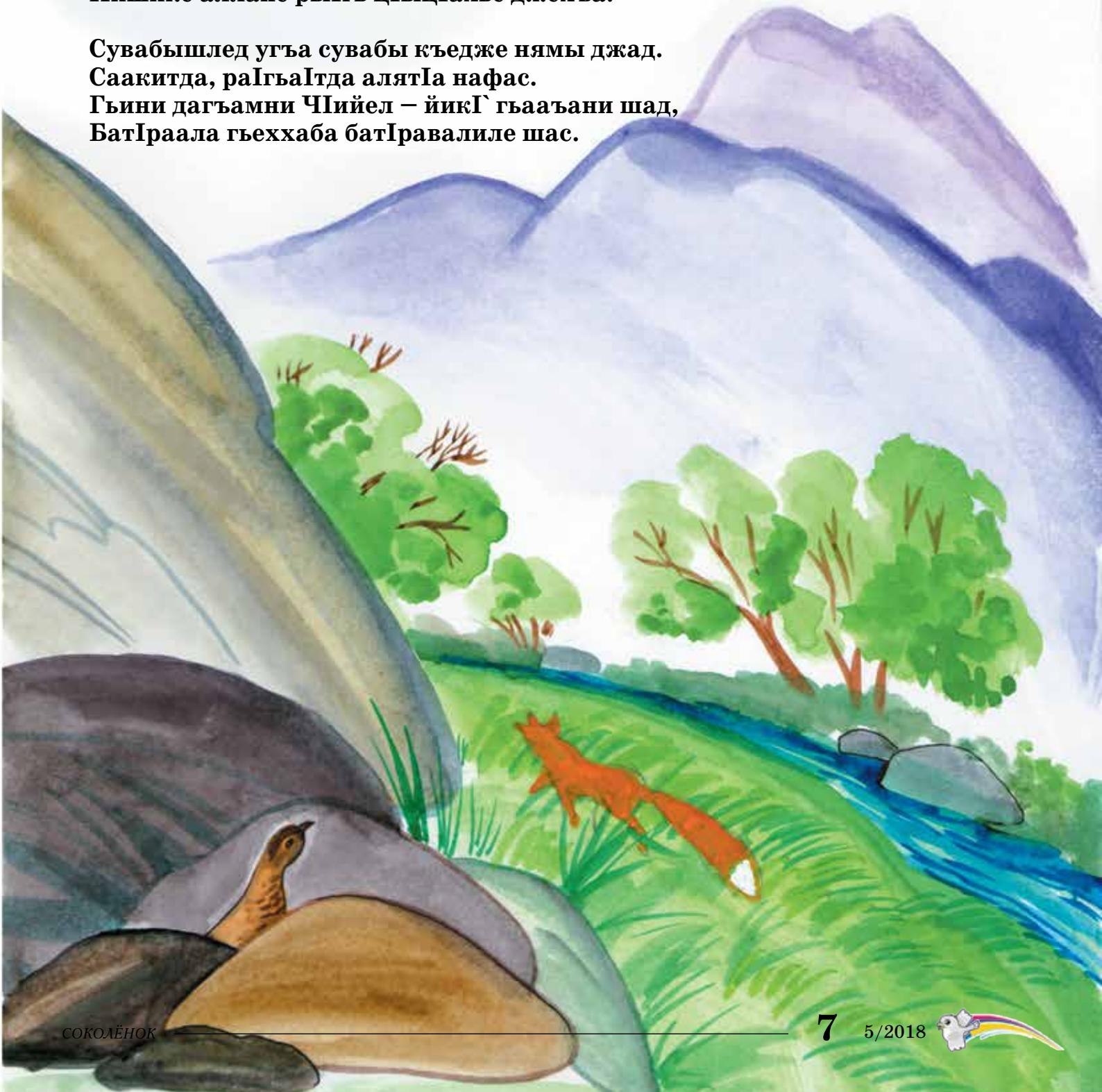
(Ибрагъим Гусейновичис багъышааъа)

Дерягъ шахъа хыннак`на, чалаг гъуво шас,
Чийен гъуво дюн`йейн шас гыргын рангбы.
Амма ахтыни хайбышыс ахыл вод хъетлас,
Сувабышын тек са мык хиннеен къомбы.



Мани хайбышеехъа гъихъарас хинне деш,
Вайлонбы, асманбы хызызахха йайхъайл.
Амма гъавъу чике макъсадый гъам иш,
Нишике аллане рыйгъ цыцлахъе джехъя.

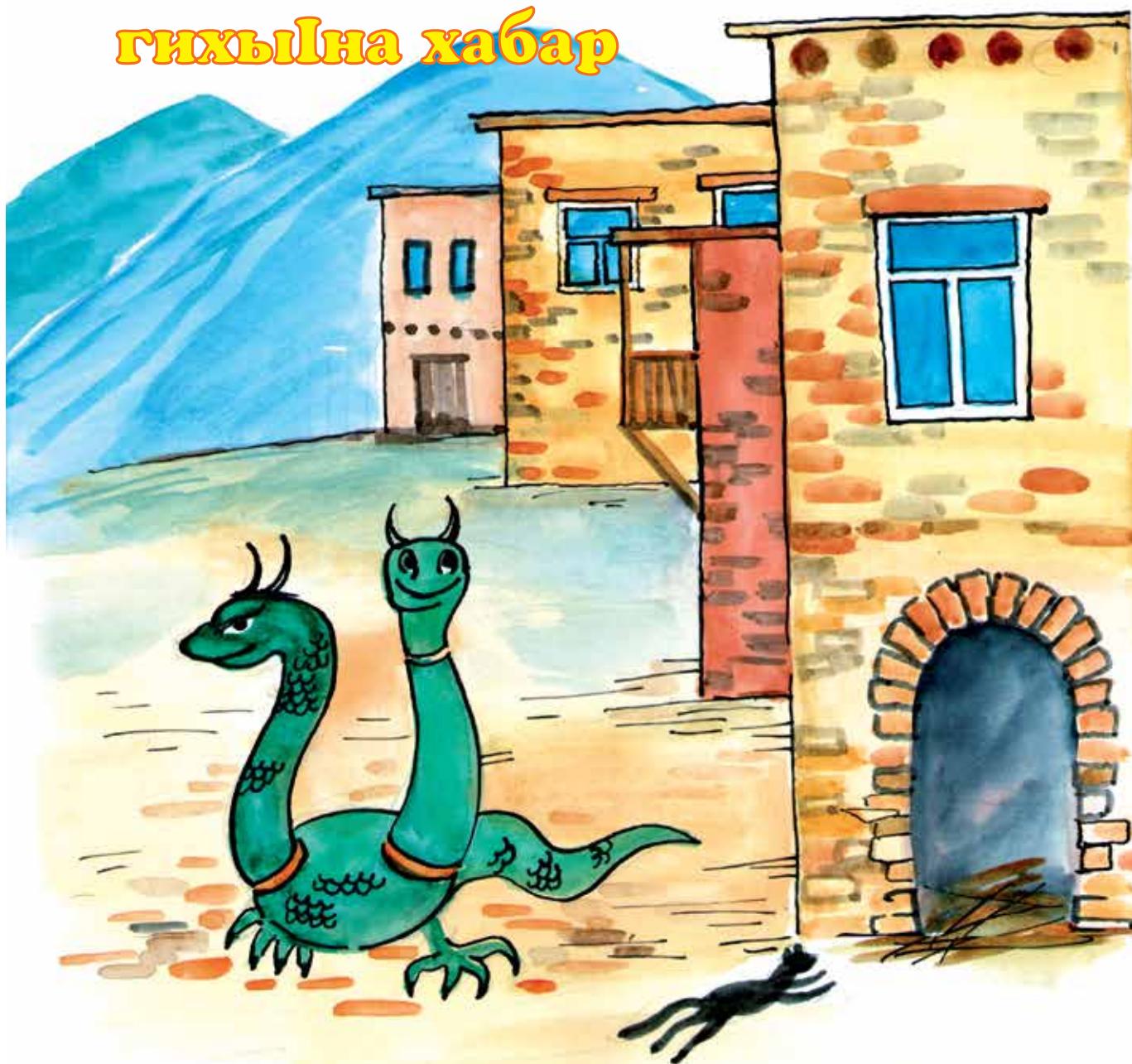
Сувабышлед угъа сувабы къедже нямы джад.
Саакитда, рапгъайлда алятла нафас.
Гинни дагъамни Чийел – йикгъааъани шад,
Батираала гъеххаба батправалиле шас.



Алрдава мыккыл

Ханиери Назирова

гихына хабар



Аваала-замаана са хивеे са къарийи са сос ешемишиохъе вухъя. Манбышда хив сувани янийк` вухъя. Къарийна дих чобанный вор, ва мана геелесди вахтал` хaa ээхъена дешдий. Мана кызыдымына къара-савул`, кызлина сувал`ний ээхъе. Сос эгъес ээхъе ки, гъамбаше къолни ушагъыка сана абайканий ээхва.

Хив гееб уфтаннын вухьеейыб, гыни хивылхъа са баляаний хъабы воб. Гъар улджуим ойтмишхъа мее, хайлде мани хивеехъа Алрдаваний адайле. Манче хивын кучебы хав-

хавна ийкыр, хайлде гяашен ушахарний табал гъааъа. Нени къулеенчейи ушах гешцен сес хъады, Алрдава махъа ичлу, ушах аляатлу айлананий. Джамаит манчини хылеке бизаархъаний вод. Хивын адамеерыб гъамбаше бакийбышее воохъева, хунашщершыссе мангикласыд алхай дешдий. Манбы маджбыреебхъа хайлде джони ушахааршыни гыргыни назбышкса сана гъивааганбынний. Садджу джоке са сес хъигъмечеджынний. Хив саакитба къавджийнкъай, Алрдава хъигъечлу айлананий.

Аирдава садджу са каралений хъайлъян. Ман карыд ки, мыкний вод. Ман мыккыл` гихынкъял, оза хъихъес айхал дешдий. Гыргынкъуклед ман кар ацланний.

Юххан, къыл, цувыл` ойтмишха, мед кылдим хъадайле. Мани мыкланы кылдимиини са йыгъыл` гини иишди соссана кынна дих ыктийларна. Мана мичлеерийле джар гешще гийгъална. Едиссе нен гьеъэ, нена дарман гъувее мана сакит гъяас айхал деш. Кылдимиин йыгъбы геед джылладава, са гъавулед мичлахний хъихъес. Абайи сос васвасеенин воб; Аирдава аллесда вахтний вухъа. Ман адыйнхъий, манче джона гаде аляртласданий. Гъуджооме джад гъяасний ыккан. Манбыше цепба балканыка сана гылхъийъаллани хивааршеехъа инсан къахуву, мани хивааршее воохъен, гъамыб джони хивын гыргын авчеер сааъанбы. Гын джига сувас кынева, гини хивааршее хиледже авчеерний ешемишиохъе. Анджах Аирдавайле хъайлъян, вушу джар манчыс делес хъихъес айхал дешдий. Гъашде гыргынбы са джигеехъа сааъава, манбы йикеканий воб. Оогъанчед эхъаний хъехъе. Авчеер ушах гешщени хаани гылхъийъалла дигулёохъенбы; Са ювейлхъа илхъече, са хаани чардахылхъа, са къоншийни хаани чардахылхъа илхъече, са диварни гылхъял, са дарвазайни гылхъял, са кучеени хаин къайейни гылхъял дигулехъе. Манбыше джон тифангбы гъаззирда аххъы, Аирдаваний гозет гъаъта.

Мани вахтал` абееви соссее гыргын къоншубы савъу, кучеехъа хъян гъаххъа гивийгъал. Манбыше ведра-ведрана хъян гъаххъы, куче мык гъаъа. Геед мыклада ыхъайхъа гора, гъар кучеехъа дагъытъин хъан, гъаманке джад, мыккылхъаний сийлал. Са гъавуле куче богаг

ээхъе. Улджуим битмишхава мани халмде Аирдаваний ал`лес.

Са гъавуле мичлах хъехъе. Шенке гъашдийн хъинне кучебыше ишыгъбы дешдий гёдхъан. Аирдавайхъа дегье ман мык къаджесда имкан дешданий. Гыргыни къоншубышед эхъалийке джад базирбы хъайгъе деш ки, кучеехъа ишыгъ гимехъаджын. Иишди Аирдавайныб, манчили хабар дена, гъувойгъар-гъувойгъар хивеехъа ялхъ гивийгъал. Са суракед абееви соссее чаклын кумкумбы гиххы, пештил ооъад хъянбы хъойхъар. Гадер ки, гешще ыхъа. Аирдава хивеехъа ичүу меега джад, манчиклел гаде гешщен сес къийхъен, ва мани мани семтилхъа гийгъан гийгъал. Ман къарийнийи соссани хаани гылхъялхъа гидхыр mee, сайыд мык къидеджу гийхъян. Ман дегье оза хъихъес даийхал ахван. Не няхъа джад гыгъанас манчиссе айхыл деш. Сайыб авчеер хъигъеебчы, Аирдава гул`лелхъа аххъаххъа. Ман чийел илийлар ахван. Сайыб соссана гъарай къивийхъе: «Абай Айтитлаий! Ай абай Айтитлаий! (Джени абайнду Айтитлаий ыхъа). Экира йихъе, хъале къайранбы! Хъале чикабы, адессебы! Аирдава гикласда вахт хъабы воб!» Гыргын къоншубы күбгүр, Аирдавалхъа къайранбы эгъекка гивийгъал. Чинаб гъарай вобна: «Вай хъикудан, деш хъикю! Вай хъикудан, деш хъикю! Зы гъаъасын шу гъаъы! Зы гъаъасын шу гъаъы!» Майхуд – гъарай гъааъа-гъааъа, Аирдава хъеклан. Хивини джамаитыныд джан Аирдавайке къитдийхъанан. Анджах эйгъевуд ки, манчына шенке кыл`ба вухъана бала, дегье гъашде халб хъувхъа воб. Манчихъа горад, ализин балабы, халмде едис, деккис аймалбы гъаъа, гимааше. Мумкум вобна, Аирдавайна бала вушди куче вухъес.



Миджага Түрізада

Са адамийхъаб вұхайинбы хъебийре гаде. Чакын духиебы даватбы гъаъы, хизанбы къурмышты, гъарна джуни хизанықва йешемишехъе ыхъа. Са йыгъыл` декке эйгъен кЫнни духъайкІле-СалманыкІле: «Дих зы вас истагь ворна тАбал гъайы, дора вас даватбы гъаъас». Салманеекілән: « Ай йизда дек'мана тамбал кар ворна, гыргыни къоншыбышед эйгъен, мана йишиди кучеэ әнке тамбал ичий ворна». Декке Салманыс джаваб хъелен: «Дих, гъу зас кЫры гъеле, манкъыке лап югна сос иихъес...». Салман декке гъвъуйни мысляІгъайтыс разехъена.

Даватбы къатдидхыны мее декке са йыгъыл` саъанбы джун духиебыб джон соссарыб кар охъанаас. Гыргыба суфранылхъа сабы мее, декке хаІрни дихыке хъидгын гъаъан гъуджоойе джо къийна гъаъы. ХаІрни духеэ эйгъен: «Ши чАлаганче осбы ады». Соссаршике хъидгын гъаъан: «Бес шу къийна гъуджооне гъаъы ай йизын миджагын соссаар?»



Харнийй къоръэсди соссе эйгъен: «Ши къртлийн дубы аляаты, хаадын ишбы гъаъы, охъанасын кар хъохъур.., кынни соссе эйгъен: «Зы багъее эчени йивык авур гийъир, темизна гъаваа алябты». Манва къай хъы мее декке энке югун чурунан телебышин джамбы чакыни духбышихъа сайид манбышиди едаршихъа гиххы. Гул`задайсхъа кылпана йыкI гивхы. Кар одхун гъарна джуни хаахъа абкыннийбы. Хъийни йыгъыл` меб эхъал` кылсинкъвее саъанбы джун духиебыб соскарьб. Мед чакынышиде джо гъаъийни ишибишкен хабарбы гъаъы, амма кынни соссе мед эйгъен: зы кийна багъее эчени йи-

вык авур гийъирна, темизна гъаваа алябты. Мед декке чакынышиде энке югун хорагын джамбы гиххы, кынни сослас йыкIнана джам хъуво.

Хъебытесди йыгъыл` меб суфранылхъа сабы мее кынни соссе эйгъен: «Къийна зы гыргын хаадын ишбы гъаъы, охъанасын кар хъодхъур, маIгъайллыбы хъадхъу. Манва къайхъы мее декке телебышда джам Гул`задайсхъа гивийхъена. MaIхуIр Гул`зада къанмышеехъена, гъини хаа иш гъидявъэ, охъанасын кар дешин ва. Мани йыгъыле хъийгъа гыргыни чакыни соскарше гъаъани ишее Гул`задеед кумагбы гъаъийнбы. Шадба - хошба ыIмыIр вуккеека гибгъыл манбы.



Са йыгъыл` аIмайлений яц суванни са дарни йаIххыле аIгъааI ыхъя. ЙыIгъыIле илгъевчесди вахтал` аIмайлайн эйгъен: «Зы цепба илгъевчес...». Яц сабара фыкыреехъа абкын эйгъен аIмайлайIле, гъу няъасване цепба илгъоочIе, зы вале хаIбба вобна, йишидэ эйсийсыд вале зы хаIтда хайир гъеле, йизын чуруд лап итдюда водон.

АIмайлайн мед эйгъен: «Ай дост, деш зы вака гыIджайт гъаъас. Дора

зы цепба илгъевчес. Агар гъу дереекхъа къаяйбхъее йыгъын лашагыд къеквад мед залхъа алиххъес. Дора ши мыIсляIгъайтыхъа хъалес зы илгъевчес цепба. MaIхуд гъайванар мыIсляIгъайтыхъа хъадайленбы. Цепба йыIгъыIле илгъоочIена аIмайл, гойнеб яц. Манчиле хъийгъа манбы хъадайленбы хаахъа чиний эйсийсахъа.

Урусни мизейле йыхъ сумылхъа саакIал гъавъуна – Шаfiga Babaeva.

Йыхъбы

Нярий йыхъий ворна – мана воб Ватан!
Няа вухъеейыб югба вухъе шу, йыхъбы.
Абайле гъар джигее шу вобва шасхъя,
Ассалам алейкум, миджагын йыхъбы!

Дюн `йейни гъар джигее ацАраляъа,
Миджагын миллет вод, са джигее саъа.
Гыырмалтыб шосда шу къазанмишааъа,
Ассалам алейкум, дюн `йейлын йыхъбы!

Июттуба вухъес шы гъарни джигеъаб,
Миллетис джан гиххъес, миллет гъиваджес.
Миллетид гъаманке гуджука ихъес,
Миллетис джан гёдхъянна ихъеджын.



Сувагыл`

Таарыхыке гъу хъооІ вобна,
Дастаныб обкIунна вобна,
Йыхъбышди гъу йикГ`еэ вобна,
Ватан йизда гъу, Сувагыл`.

Гъар арына мигъман ээхье,
ГыIнкIылеершике пайыб воохье,
Хивааршее чис тайыб дёохье,
Йыхъбышда пайтахт, Сувагыл`.

Миджагын вод йыгъын багъбы,
Гъамыд миджагын габабы.
Хайма, хурджунбы, гъаIбкебы
Вахъа водунбы, Сувагыл`.

Гъу миджагба тIетГ`-тIелееъаб,
Эрай миджагба дерееъаб,
Акъананбышди йикГ`еэеъаб
ЙикГ`еедын нур – Сувагыл`.



СУВААБНА ИШ



Зы кIирраний ворна, мактабе-
хъя айланна дешдий. Шахъаб
окIана имаджийний. Декий хаIрна
чодж экIба джаб абкIынний. Адеे
йыIкыIгыIлийс охъанасди кара-
ка сана зынайи Къасым джосхъа
йаIххъылявъу. Къасым зале хьодле
сенна хаIрнаний. Охъанасди кара-
кана кьючIейи хаIдын хъинен къаб
вуджее аляатIу, са кIинин къабыд
засхъа хъуву.

КъыIлийна нена ваз вухъай
йикIел дешуд, иидж геед пырадайи.
Са ваз воохъейи гёгъий гюдёгъан.
Пыраал`ын зы шына аюрхъу. Кью-
рухбышее джыгтырни гъини-шени
сурал` алядийн окIбы, тIетIбы ииз-
ди акъвайк, хъушейк хъетIу, иидж-
бы хъидхъырийн джига цIа хъидхъу
гёдхъаний вод.

Ахыр зы явшхъя, йаIххъаI геш-
ще ахуна.

— Гъивийхъар чишде шы?

— Гъивийхъар вобумбы, — Къасы-
мее эйгъен.

Кьюоджени ювни шени сурак` ии-
шын кьюрх водун. КIыры гяххъе,
чишдене вакIле сесбы къийхъе?

Зы кIыры гяххъийнкIаI, сайыд
кIыреехъя чIинак гётан сес хъады.

Сайыд илехани тIотIааршын, бызы-
леершын сесбы сана-санчыл` алик-
кы, хаIв «выз-выз» гъаъа гъегIайий.

Йишиди гъибхъырийс энке геер дек`
шадхъа:

— Пагъ, пелянгыр ары ворке!

Зы шадхъа, кьюрхее махъа-
шахъа гъоханий ворна. Сайыр илик-
кассе, закIле окIбышее хаIбна са
багъа къавджу. Зы манчыни оIгее
гиъур, чик хылепбы хъетIа гиргъыл.
Гъамбаше багъайн, инсан къаджы
мее, вукIулий чин къелбы чанахык
авхъа саъы, дигуляъанбы. Гъини
йаIххъее манче къелбайи вукIул`
чанахык авхъа сидявъуна. Мана,
гIал` аахъы, захъайи илиака. Нафа-
сыд гIалеенчейи гъеле.

Зы дядяйлхъа онуу:

— Дядяй! Гъиняаъаб са хаIбнаи
багъавуб. Иляккенде.

Дек`, хъары иликкы, закIле эй-
гъен:

— Манчыс хъянуд ыккан.

— Зы гъелене? — увгийс, дек`кее
эйгъен:

— АIхаIсхъее, гъеле.

Зы къабни къапагъеехъа
хъян кIяты, багъайни оIгеехъа
гиххийнкIаI, манче хъян илёд-
гъу, къатIаъан. Зы мед, къапагъ
гяцIы, багъайни оIгеехъа гий-
хъен. Гъини йаIххъее багъа, къа-
пагъни суреехъа меен хъян илёд-
гъу, гъивийгIан - гъивийгIан
окIбышеехъа ивчIу авайгIанна.

Деккее мер зы оIгунмыш гъаъы:

— АIгъмаIд, къийна гъу гееб сува-
быкана иш гъавъу.

Навруз дидейна хабар

Сувагыл`ни хиве Навруз дидей доюлна са адамийний вор. Мана геер экІна, такъатыкана, хъидайкъайнна, хизаныхъа югра иляккана са адамийний вор. Йыгъышди са йыгъыл` манкъвее хунаштейкІле эйгъен:

— Къарий, зы «Ключи» дерехъа осбы гъаъас ыххъа! Зас къоини йыгъысын одхуний гиххье, хаимде шаа джар ахvas.

Навруз дидей, одхуний аллату, осбы гъаъас айкІанна. Мани йыгъыл` мана эхъалхъа мее осбы гъаъы орзул, эхъал` уджагъ хъавгъу, кар одхъан гиъур ыхъа. Сайыд Чалагеенче манкъуни кыреехъа сес хъадайле:

— Зынар айрене?

Навруз дидее эйгъен:

— Хъора, хъора, вушуна гъу?

Чалагни мичлахийвалеенче са кИнин инсанык`акаран кар уджагъ-

ни шени сураке хъады, Навруз дидейни оғийл гийъаран.

Навруз дидей мани карахъа, манкар Навруз дидейхъа хиледже иляккийле хъийгъа, Навруз дидее уджагъеенче са кусяв аллату, мани кИнни карак`сетлан.

КИнин кар, ца хъидхъу гёдхъан гидгъыл мее, Чалагни сураххъа гъиху айкІанан.

Навруз дидее хаахъа хъары, хабар гъаъанкъа! эйгъен:

— КИнин кар, гёдхъан чалагеекъа адкІын мее, чалага халтда гъарайбы къоттул. Манче сесбыйи хъоо!

— Шаваана ца ылхы!?

— Зы джад ылхы! Заке джад ыхъа.

— Йыгъын хылебы къаъадкІуйны!

Навруз дидее увгъийн:

— Гъашдийлхъа мее «Ключи» дерее аваалыйн инсанаар авху воб.



Чалаг мигъманийвалеे

Чалагеенче хъары осбышка дядяй,
Йаіхъ хъабы, орзул`ва, гиур айванее.
Аляату езени бардахее джус хъян
Зынар, джун ян аххъы, гиурна клане.

Гиргылна хъадачче зы джун чекмабы,
(Джуссе даіхийс даівъий воб са гунағъкар) ...
Алтлаххийни къелее даівъийн ярабы,
Налхуд айкәний чин озурий, ықтар?

Хъатдишшу мее чекма, паласыл` оохъа
Гидгыл гыргын Чалаг чекмееенче гёгъа.
Тіеті`бы, ярпах, чоппаар, кокан гявцұна
Мушкүн эванана эгъевкү ёнгъа.

Са хъатдишшу, гиргыл зы къоідъесынчыс –
Хъигъевчұ са анбар ярпах мыіхъаіна,
Мыхъааршын «Тылығбы», – шафқлабы гявгъийн,
Хъигъевчұ гыненед, акваака сана.

Сайыб кызымы-огълан, сувабышеевад
Окбышее, гъар джигеे манбы хъызахха.
Нимеен къабыхбыи ады чекмееевад
Гыргынбы хъурайка отулийнбы хаа.

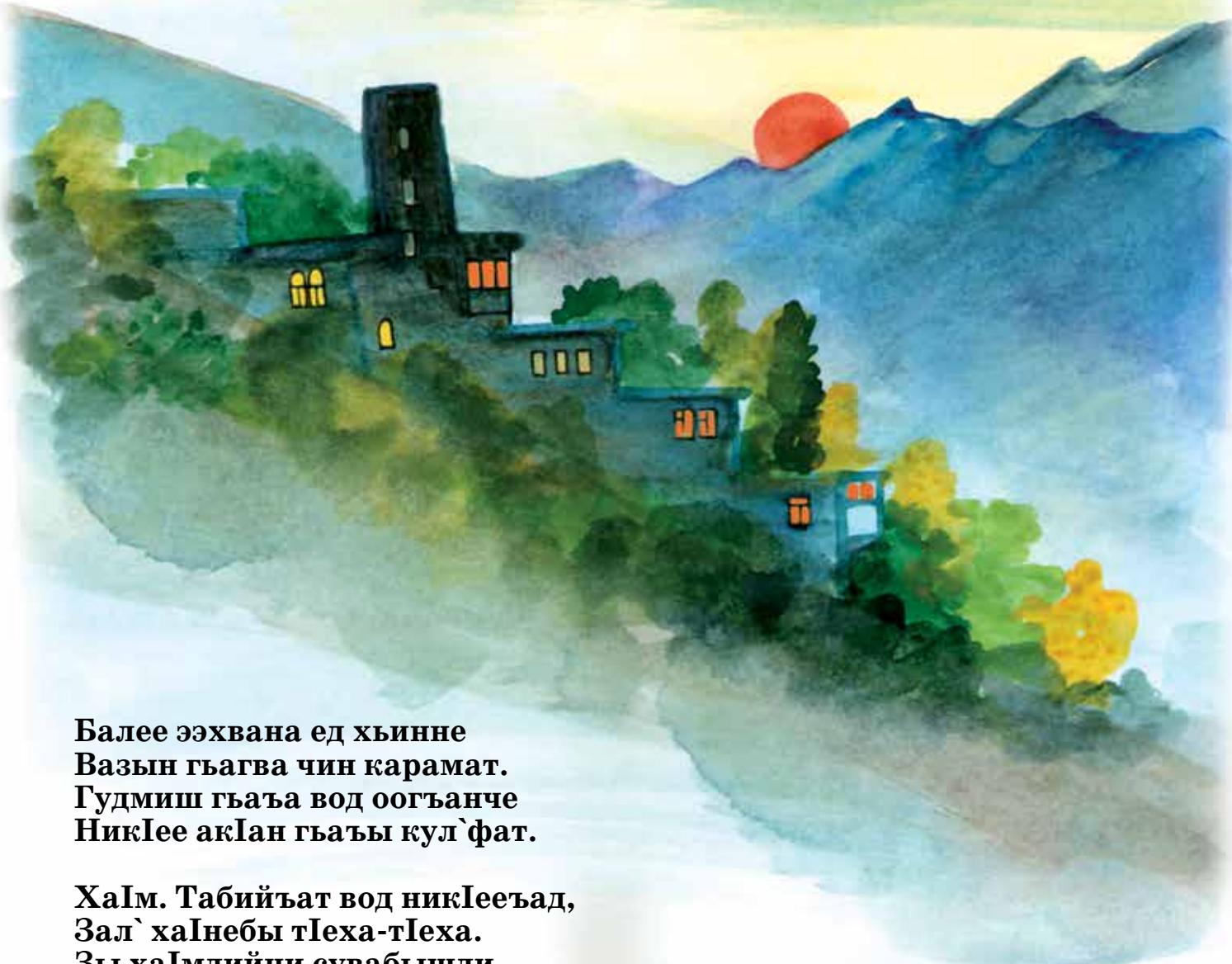
Закле гъала джул` оо клаарын болъ къаджы,
Гитіндкын къелике чалпаңлийвал`ыс.
Анджах зы шадхъана, къигьишшу аджы,
Чалагий шас ады мигъманийвал`ыс.



Хайл

Хайл. Табийъат аал къалихас,
Сувабышке сес хъигъдече.
Садджу дамайн къийхье нафас,
Манзил дена авхъа гёоче.

Рооцееъадын ушах хыинне
Къайел аъул никLee адкЫн.
«Хайлни йайлхъыл», тIеха хыинне,
Хайлнебы саппылхъа гидкЫн.



Балее ээхvana ед хыинне
Вазын гъагва чин карамат.
Гудмиш гъаъа вод оогъанче
НикLee аклан гъаъы кул`фат.

Хайл. Табийъат вод никLeeеъад,
Зал` хайлнебы тIеха-тIеха.
Зы хайлдийни сувабышди
Сес гъидяйис вурулмушхъа.

Табасаранни мизейле йыхъ-сумылхъа саакIал гъавъуна – Валегъ Гъамзат.



Биссийнайй къоівана хабар



Са йыгыл` биссийй къоів сукни амбарыскъа адайленбы. Сабара гъувагы мее биссийн къоіваң быІт` хъохан. къоіван эйгъен:

«Джан биссий чоджий, хъале йизын быІт`. Биссийн эйгъен: «Хъелес деш йыгын быт, гъуворад зас зераке няк гъевхье, гойне зы йыгын быІт` хъелес».

Къоів къадаахъван хъабына зерасахъа, манчикIле эйгъен: «Джан зер, аман зер, зас няк гъевле, зы мана няк биссийс хъывкеес, манчин йизын быІт` хъелес...»

Зеран эйгъен: «Деш зы вас няк гъевле. Гъуворад йыгыни эйсийни вуІхаIненече зас окI аブル, гооне зы вас няк гъевлес...».

Къоів хъабына зерани эйсийсахъа, манкъукIле эйгъен: «Ай чоджий, джан чоджий, зерас сабара окI гъевле, манчин зас няк гъевлес, зы мана някI биссийс гъевлес, биссийн йизын быІт` хъелес...».

Мани чоджеед эйгъен: «Деш зы вас окI гъевлес. Гъуворад къассабыкIле эгье, зас чуру гъеле, гооне зы вас окI гъевлес...».

Къоів хъабына къассабысхъа, манкъукIле эйгъен: «Ай къассаб чоджий, зас сыкIылин чуру гъеле, зы ман эйсийс гъевлес, манкъвеэ зас окI гъевлес, мана окI зы зерас гъевлес, манчин зас няк гъевлес, зы мана няк биссийс гъевлес, манчин засхъа йизын быІт` хъелес.

Къассабеед эйгъен: «Деш зы вас чуру гъелес, гъуворад адийкIле эгье зас са гыней гъевледжен, гойнед зы вас чуру гъелес...».

Къоів пашманывхъа обзур хъабына лаххайскъа. Манчин эйгъен: «Ай халай, джан халай зас са гыней гъевле, зы мана къассабыс гъевлес, манкъвеэ зас чуру гъелес, ман чуру зы зерани эйсийс гъелес, манкъвеэ зас окI гъевлес, мана окI зы зерас гъевлес, зеран зас няк гъевлес, зы мана някI биссийс гъевлес, биссийн йизын быІт` хъелес...».

Гыней хъеджени Хаджийджат халеэ эйгъен: «Зы вас са гыней гъевлесда, амма гъуворад сакланени хойик` хъимоотIа...»

Хаджийджат халеэ къоівас са гыней гъуворад. Манчин гыней къассабыс гъуворад, къассабеед къовас чуру гъуворад, ман чуру къоіван зерани эйсийс гъуворад, манкъвеэ зерас окI гъуворад, зеран няк гъуворад, някыб биссийс вухъа, биссийн къоіван быІт` хъуворад. Манчили хъийгъа дегье къоів биссийквада гъувагы деш, сакланени хойикиб хъоотIы деш...

*Урусни мизайлар йыхъ-сумылхъа
саакIал гъавъуна – Шафига Бабаева*





ЕД

Ой, Еди, зы шадра захъа гъу ворва,
Йыгъни ворвалике алябтЫи къувва.
Йизын джан идяйцIе хыл` авхъийле вас,
Алхыш гъаъа Танрийс, гъу ирхынва зас.

Вака сана гыргын кул`фатбы шадба,
Вака инамыка, ишбы угъадда.
Хылеъаб къуIмаIла, иикГее муIгъуIббаIт,
Югвалбыше гъоогъал, гъавъуна заIгъмаIт.

Гъу вор йизди дюн`йейн батIрайн ярашыгъ,
Улепбышееенче хъооI югвал`ын ишыгъ.
Гъу ворва йишиди хаан къекIва гъар буджагъ,
Хыле лом, йишиди мее гъаъы хав-уджагъ.

Зас кIел` гъивханас деш къалирхууна рооц,
Гийъир кIане, хъавъу джанаке гъу гуц.
Зака сана гъидхыр мактабеехъа къел`,
Гъамбаше югваала аахвасда иикIел`.

Ой, Еди, зы йыгъни къел`бышее кIёйзар,
Йизда ул` няа ихъее, са валхъа гъоозар.
Дюн`йелхъа, ишыгъелхъа акка аахъы зас,
Йыгъни югвалилхъа деш иидж хъыгъяас.

Чубул'

ШитГ`яар алеедхы адкЫн.
Ювен ярпагъбы кЛядкЫн.
Мыцын аахты акка-къул`,
Хъады гёгъийка цувыл`.

Ушахаршыс дерд абы,
Дерден гитту акъвабы.
Улеенче нагъбы гёгъя
Гъиццяхан чей илёгъя.

Къулепбышле иляака
Биссийхъайи хуваахъа.
Дарыхмышохье хааъаб,
МыкЛадава гивъур аб.

Джос вуккан ыІгъийкарас,
Кучеевъаб къадаахванас.
Джон оюнбы гъивагас,
АбкЫн маркабы саъас.

Гёгъийбыше, тЦуфанын,
Кулякбыше, морозын
Гъидяйсар къел-хыл` агъас,
АвтЦул джо, авху са хаас.

МаІгъайллабы хъадахъва,
Тооз къулеенче адахъва.
Чилхъа джо худаар кЛяххъа,
Кышши хъаъа чис акъва.

Тоозале джо гьеебаха,
ҮІвхийхай хъабы ахъа.
МыкЛан цувыл` деш ыккан,
Джос лезимда вод юххъан.

*Урусни мизайле йыхъ-сумылхъа саакIал
гъавъуна – Валегъ Гъамзат.*



Гыргынкъус сұлғы

МИРУ
МИР!

— Зы айцЫна гынбышыле,
Идяхху кар сагъын джоле.
Гыння къайе, шааъад дивар,
ОдқIун-одқIун хъицЫр юваар.
Вухъайнбыхъий джо йизынбы,
Гетайи зы джон хылепбы.
Нляхъа едий деккин насах?
Дешыннееха хавий уджах?
Эзхъейе гъеч маідхуІн са кар? —
ОдқIун кучеे гыргын дивар.
Медын оюн дешне джохъа? —
Ажее эйгье джеледъалхъа
Ман джуваббы, аа! вор хаахъа.
Рашитбек джес маа хъызахха.
Алдеехъванна къайджы Ажай
Эйгье: — Къарий, мааъа гъарай.
Зы эйгье деш, вод ман гъунар,
ОдқIунний хав, кучен дивар.
Ушахаар гъу инджик мааъа,
Замаанайн джо маджбыр гъааъа.
АцЛанне бес ушахаарше
Гъуджон одқIун диварбышее?
ЦыцЛавъуйи хайбна верыгъ.
ОдқIун авуд: «Ишыгъынан йыгъ,
Сулғы ихъеджын гъайни Чийел,
Каммохъеджын Верыгъ дюниел!»



Ай-яй-яй

Нимее миджагбайи къийна хайлде ваз,
Чика сана гяцы нурука аяз.
Гидябаха хайлде ул`,
Йидж воб хайлдийс къараувул`.
Къыбыба вудж – июттун шан,
Аххъы къизлен пиллекан
Авхъа гёоче иишда ваз,
Гееб явашба, гъаъа наз.
Гъам йидж хинее алавайхалар,
МыкI гъааъа, гъаъа нукIар.
МаIгъайчее йидж авхъасва
Фыкырее пIлан цыцIаъа.
«Фыкыр деш, мичлееб авхъас,
Няхъа джаб дааIхаI гъивхас!»
Ман увгъу никIееб айкIан...
Мичлееб йидж авхъас гъайкIан.
«Нявхъа ваз? Няана йидж дигулювхъа?»
Ай-яй-яй – МаIгъачыкIле
Садджу ман кар дяцIахъа:
Мичлееб гъала ар,
НикIеенанкъай ушахаар,
Веригъ уIвхайсе сувас,
Ваз авайкIан къаливхъас.



Кумык мизейле йыхъ-сумылхъа шеирбы сакIал
гъаъына – Валегъ Гъамзат.



Әдәни миңеңиңа хъошще

Алифба

Ә

Этәкеедын эрыкьеер,
Эхъан одхүн эчеершын.
АІхаІхъеев яваш гъеъэ,
Эхъалхъа мее джан йишиң,



Я

Ягъар дагъедчу ябы,
Чолбышее воб яваба.
Ял, ялман хыры хъыхъа,
Не аІгъааI әчле, не яба.



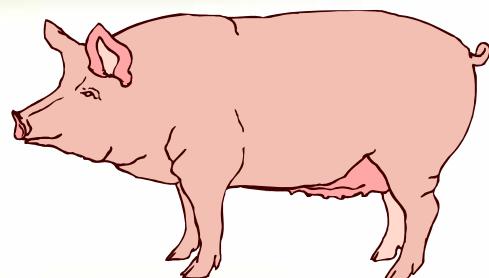
Ю

Юван юти югдахъеев,
Юбкайын къедже силибы.
Са мынтеев дюззи хъаъа,
Юкіна ціобан тюлибы.



ТәПиДәЖеБа

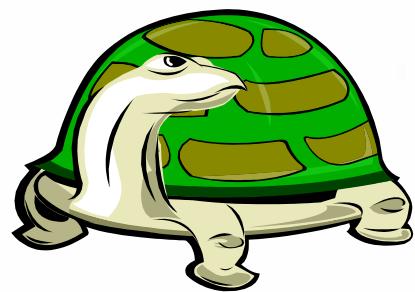
Гын сура къайе,
Шен сура къайе.
Ышгъвийкарна
«ОкIана тайе».



Дюн`йейни йыIкынне,
Нилини къома.
Асуанни хъанек`
Мана гъуджоона?



Хъян гъидёву иидж аIлаaI,
Йидж дешхъее хъехъе хъaIла.
АIраIбирда хъийшалан,
Гыргын маIгьсул дагъаъан.



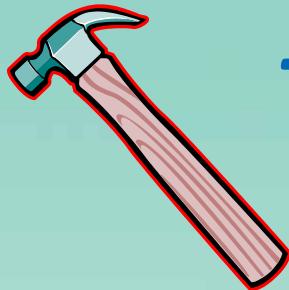
Ёкъул`ле къутIа –
Чийебы хъода.
Озур-оттул mee,
БаIттаIгъее гъета.

Н

ЙыIкыIн хейбы аляатIа.
ОкI гъидёоххъа, не хъытIа.
Нимеен хайыр гъувеейыд,
Оогъа идяйкIан тIатIаа.



РЕБУСЫ



+ ти^л



+ а



+ сий

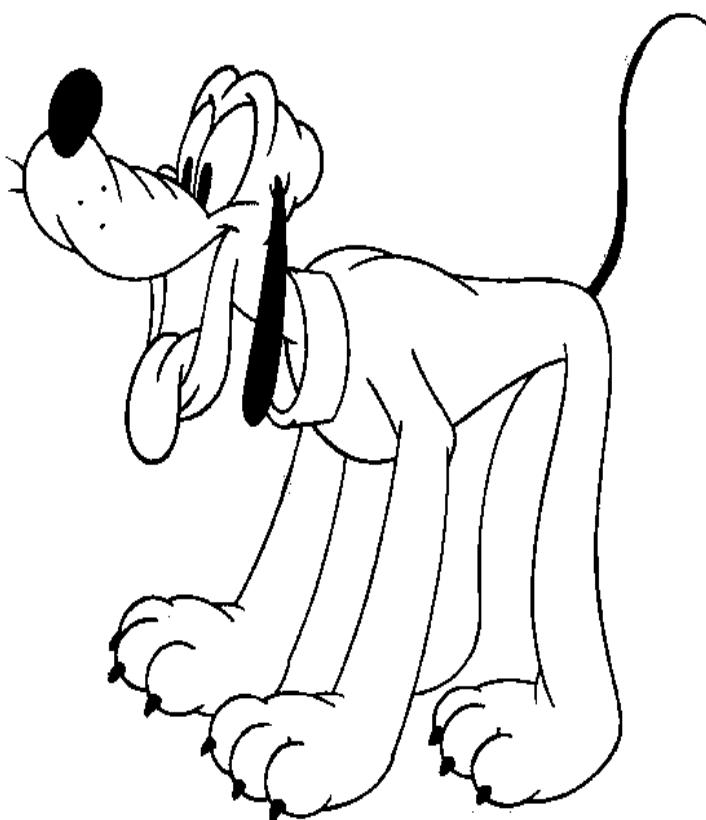


Бу +



+ к^лале

РАСКРАСКА



*Шыкылбы рангламышаъас
хайдхъихъе*



Соколёнок Лачын

5/2018

сентябрь - октябрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель

Министерство печати и информации РД.

Регистрационный номер
ПИ №ТУ05-00348 от 01.12.2016 г. выданный
управлением Роскомнадзора по Республике
Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор
Мурад Ахмедов

Редколлегия:

Т. Зургалова (**отв. секретарь**)
В. Гамзаев (**редактор**)
Ш. Бабаева
А. Исмаилов (**зам. гл. редактора**)
Н. Исаев
А. Дадашев
Х. Назирова
Аб. Омаров
К. Омаханов

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера З. Даганов

Формат 60x84 1/8.
Уч. изд. л. 3,58.
Уч. печ. лист 3,26.
Бумага офсетная.

Дата выхода в свет 5.10.2018г.
Тираж 192 экз.
Заказ № 262.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколенок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала,
ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Цахурский язык.

Индекс: на год - 78438,
на полугодие - 73888.

Цена свободная